

Esitetty lestadiolaisuus. Uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa

Nina Maskulin
Helsingin yliopisto

Sandra Wallenius-Korkalo 2019. *Esitetty lestadiolaisuus. Uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa*. Rovaniemi, Lapin yliopisto, 196 s.

Suomeksi on valmistunut pieni määrä uskonnon, median ja populaarikulttuurin suhdetta käsittelevää perustutkimusta. Kielellistä vajetta tasapainottaa vakaa kotimaisen tutkimuksen kenttä englanniksi ja ruotsiksi. Vuosi 2019 oli tästä näkökulmasta hyvä: tuolloin julkaistiin kaksi populaarikulttuurin ja uskontokäsitteen teemaa käsittelevää väitöskirjaa.

Jere Kyyrön Turun yliopistoon 2019 valmistunut väitöstutkimus *Mannerheim ja muuttuvat tulkinnat. Mediatisoitunut kansalaisuskonto 2000–2010-lukujen kulttuurikiistoissa* on ensimmäinen monografia, jossa aineistona on kolme elokuvahanketta marsalkka Mannerheimista ja teoksista käyty mediakeskustelu suomalaisuudesta 2000–2010-luvuilla. Tutkimuksen lähtökohta on elokuvan ja television tulkinnat ja niistä seuranneet medioituneet kulttuurikiistat. Kriittinen historianantutkimus on muuttanut sotatutkimusta, mikä heijastuu myös kulttuurituotteissa. Sodan ja sankaruuden käänttöpuoli ja puuttunut ymmärrys näkyvät elokuvissa lapsi- ja naisuhrien, seksuaalisuuden ja rodullistamisen esityksinä. Kyyrön tutkimus avaa näkökulmaa suomalaisuuden 2000-luvun poliittiseen keskusteluun mediatisoituneen kansalaisuskonnon näkökulmasta.

Suomalaisuuden ja uskonnon yhteyttä tutkitaan kiinnostavasti myös lähitieteissä. Sandra Wallenius-Korkalon väitöskirja *Esitetty lestadiolaisuus. Uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa* on lestadiolaisuuden representaatioita pääosin suomeksi käsittelevä artikkeliväitöskirja, jonka tutkija paikantaa feministisen politiikantutkimuksen, uskonnontutkimuksen ja kulttuurintutkimuksen keskusteluihin. Populaarikulttuuri muokkaa Wallenius-Korkalon mukaan politiikantutkimuksen makronäkökulmia. Siksi tutkimus kulttuurituotteiden esityksissä uskovista ihmisistä ja uskonnollisista yhteisöistä lisää ymmärrystä siitä, mikä populaarikulttuurissa on poliittista. Wallenius-Korkalon näkökulma tutkimuksessa on ruumiillisuus ja materiaalisuus, joka on keskeinen eletyn uskonnon tutkimuksessa ja josta tutkija johtaa eletty uskonto–esitetty uskonto -määrittelyn.

Käsittelen kirja-arviossa ensin väitöskirjan yhteenveto-osan ja tutkimuksen peruslähtökohdat. Sen jälkeen keskustelen teoksen vahvuuksista ja kysymyksistä, jotka liittyvät poliittisuuden, populaarikulttuurin ja taiteen representaatioiden väliseen suhteeseen sekä uskontokäsitteen ja vallan suhteisiin yksilöitä, yhteisöjä ja yhteiskuntaa muokkaavina esityksinä.

Väitöskirjan kannessa otsikkona on *Esitetty lestadiolaisuus*. Etulehdellä on edellisen lisäksi alaotsikko *Uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa*. Kansi viittaa väitöskirjan aineistoon, jossa alaotsikon käsittein lähestytään taiteen ja populaarikulttuurin esityksiä 2000-luvulla. Aineistona on kaunokirjallinen teos *We Sinners* (Pylvänen, 2012), draamaelokuva *Kielletty hedelmä* (Karukoski 2009, Suomi), todellisuustelevisiosarjan Sanni-jaksot (*Iholla* 2013, Moskito tuotanto) sekä romaanista dramatisoitu puhenäytelmä *Taivaslaulu* (Haanperä, 2015, Oulun kaupunginteatteri).

Monitieteistä lähestymistapaa käyttävässä tutkimuksessa kiinnittyy huomio uskonnon, uskon, eletyn uskonnon ja esitetyn uskonnon käsitteisiin, jotka limittyvät ja nivoutuvat osaksi politiikan ja vallan käsitteitä. Wallenius-Korkalon väitöskirja koostuu neljästä julkaistusta artikkelista, joita kehystää 76-sivuinen, kuuteen lukuun jakautuva yhteenveto-osa. Johdantoluku vie lukijan tutkimuskeskusteluun lestadiolaisuuden murroksen yhteiskunnallisista ja kulttuurisista heijastuksista esittelemällä ilmiön ja tutkimuksen tavoitteet, tehtävän, paikantumisen, tutkimusprosessin ja tutkimuksen rakenteen.

Teorialuku asemoi uskonnon ruumiillisiksi järjestyksiksi materiaalisena, elettyinä ja medioituneena. Wallenius-Korkalo perustelee näkökulmaa laajalla tutkimuskirjallisuudella ruumiillisuudesta ja vallasta, joiden diskurssit muokkaavat yhteiskuntaa – myös lestadiolaisuuden esityksiä. Tutkimus tarkastelee yhteiskunnallista vuorovaikutussuhdetta, jossa populaarikulttuurin esitykset, politiikka ja ihmiset muokkautuvat ja muokkaavat yhteiskuntaa. Lestadiolaisuuden esitykset toteutuvat ruumiillista toimintaa merkityksellistämällä ja niiden poliittisuus esitysten valtasuhteissa (s. 25–36). Kuinka valta näissä teoksissa toimii, on kysymys, jota Wallenius-Korkala esittää aineistoilleen Foucaultia soveltaen.

Aineisto ja metodologiset valinnat -luku liittyy tutkimuksen neljään analysoitavaan teosta suomalaisen kirjallisuuden ja elokuvan "lestadiolaisuus"-konteksteihin 1960-luvulta lähtien. Tutkija kertoo valinneensa suomalaiselle yleisölle tarkoitettuja kulttuurituotteita, joissa hän paikantaa lestadiolaisuutta esittäviä teemoja ja havainnoi niissä elettyä liikkeen kuvausta, eroamista liikkeestä ja uskosta sekä näiden teemojen julkisuutta (s. 39–41, 61–62). Kulttuurituotteet esittävät siten kerrontaa varten tuotettuja uskomuksia lestadiolaisuudesta, jota kuvitellaan ja koetaan eli tulkitaan tutkijana, tekijänä, katsojana tai lukijana.

Ruumiillisuus ja lestadiolaisuuden esityksen arkkisimmat diskurssit pyrkivät vuorovaikutuksen ja avaamisen lisäksi ohjaamaan: yksinkertaistamaan, rajoittamaan ja kiteyttämään (s. 44–45). Ruumiillisuus tarkentuu naiseen, joita kontrolloidaan ja jotka kontrolloivat: seksuaalisuutta, kuulumista suhteissa, pukeutumalla, erottautumalla tai liittymällä vaattein ja meikein. Kronologisesti artikkelit muodostavat jatkotutkimuksen kysymyksen, jota käsitellään seuraavassa artikkelissa. Viimeinen, teatteriesitystä koskeva artikkeli avaa useita tekijyyden ja katsojan mikrotason suhteita näytelmän tuotannossa ja esityksissä (s. 48–51).

Neljäs luku tekee lyhyen katsauksen artikkeleihin ja niiden tuloksiin. Luku tarkentaa rajauksien perustelua kirkastaen kysymystä: miten esitykset kiinnittyvät ja osallistuvat maailmaan? Tutkimuksen alussa esitetty kysymys uskonnon ja yhteiskunnan suhteesta tarkentuu. Wallenius-Korkalo paikantaa populaarikulttuurin esitykset lestadiolaisuudesta herätysliikkeessä elävän naisen ruumiiseen, josta kamppailevat ja johon valtaa käyttävät seurakunta, Jumala ja miesväki. Eletyn uskonnon käsite muovautuu esitetyksi lestadiolaisuudeksi ja samalla uusintaa näitä valtaoikeuksia.

Wallenius-Korkalon tutkijanaani pääsee esiin vahvimmin artikkeleissa ja viidennessä luvussa, jossa analyysien synteesi, esitysten hoivan, kaipuun ja kontrollin diskurssit ja niiden välinen jännite avataan. Tutkija käsittelee teemoja kuulumisen moninaisuutena, mikä toimii esitysten materiaalisena, selvärajaisena ja yhdenmukaisena vallan esityksenä. Muutoksen teema asemoi Wallenius-Korkalon vastakarvaisen, myötäelävän luennan, joissa esitetty lestadiolaisuus on monivivahteisempi kuin uutismedian diskurssit. Samalla vallan dynamiikka ylläpitää eronteon ja rajan yhdenmukaista kuvausta.

Kuulumisen käsitteen ja mikropolitiikan ulottuvuus ovat Wallenius-Korkalon tutkimuksen vahvuus. Analyysissa kuulumisen käsite laajentaa feminististä politiikan tutkimusta vallankäytön paikantuneista käytänteistä populaarikulttuurin esityksissä. Teoksen ja yleisön vuorovaikutus, tapahtuminen, on vähintään teoksen osalta julkista ja muokkaa sosiaalista maailmaa kutsumalla keskustelemaan sukupuolesta ja vallasta, kristinuskosta ja politiikasta. Tämän tehtävän lisäksi lukija kysyy, mitä poliittisen piiriin kuuluvaa materiaalista ja ruumiillista jää tutkijan asettamien rajojen ulkopuolelle, takanäyttämöille ja editointipöydille?

Palaan tutkimuksen alussa tutkijan esittämään kysymykseen uskonnosta yhteiskunnassa. Tutkimuksen uskontokäsite nojaa yhteenvedossa ja kolmessa artikkelissa tänä vuonna 50 vuotta täyttäneeseen Peter Bergerin malliin, jonka taustalla vaikuttaa uskonnon funktionaalinen määritelmä: uskonnon tehtävä ja paikka yhteiskunnallisessa järjestyksessä korostuu ja arkipäiväistyy, mutta vallan ulottuvuutta ei käsitellä (ks. esim. Hjelm, 2019). Jäsennys siirtyy tutkimukseen, minkä seurauksena vallan ja kristinuskon käsitteet sulautuvat. Samoin suomalaisuus, amerikkalaisuus, evankelisluterilaisuus, protestanttisuus, saamelaisuus muovautuvat yhdeksi "maailmaksi", ja vastaavasti "uskonnon" eli lestadiolaisuuden esitysten rajat tarkentuvat. Yhteiskunta näyttäytyy tasaisena, ongelmattomana taustana tutkimuksessa rakentuvalla lestadiolaisuudelle.

Toinen havainto liittyy eri tavoin ymmärrettyihin konteksteihin, joissa populaarikulttuurin tuotteiden esitykset tapahtuvat. Lestadiolaisuus esitetään tutkimuksessa vähemmistödiskurssina. Lestadiolainen liike Suomessa käyttää merkittävää poliittista ja taloudellista valtaa. Se on osa kristillistä enemmistöä, kunnallis- ja puoluepolitiikkaa; lestadiolaiset ovat Suomen evankelisluterilaisen kirkon jäseniä. Suomalaisuus mainitaan rajauksena myös taiteen

ja populaarikulttuurin teosten luettelossa (s. 38). Luettelosta käy kuitenkin esille, että teokset kuuluvat lestadiolaisuuden lisäksi suomalaisen, ruotsalaisen, norjalaisen ja yhdysvaltalaisen ja erityisesti saamelaisen kulttuurin piiriin. Miksi näin on, jää yhteenvedossa keskustelematta.

Uteliias löytää kirjallisuusluettelosta saamelaisuutta ja identiteettiä käsittelevän Hanna-Leena Nissilän artikkelin liikkeen transnationaalista identiteetistä ja kolonialistisesta historiasta. Nissinen selvittää kristillistä hallintaa saamelaisten keskuudessa, jolle lestadiolaisuus antoi muodon. Suomalaisuus rajauksena -kehyksessä havainto diskurssien ohjaavuudesta tulee esiin saamelaisuuden ja lestadiolaisuuden poissaolona yhteenvedossa.

Wallenius-Korkalon tutkimus lestadiolaisuuden populaareista esityksistä perustelee hyvin niiden yhteneväisyyttä liikkeen itsensä viestimän julkisen kuvan kanssa vähemmistöasemasta ja toiseudesta, missä ruumiillisuuden politiikat kutsuvat keskusteluun lestadiolaisuuden poliittisuudesta. Tutkimuksen ajatus "kokemus kuin eletystä uskonnosta" osallistuu vuorovaikutuksen lisäksi kristinuskon ymmärtämiseen, muokkaamiseen ja rakentamiseen. Tutkijan tulisikin reflektoida myös "uskonto"-käsitettä osana valtaa, politiikkaa ja vallitsevaa järjestystä. Tutkimus lisää uutta tietoa populaarikulttuurin uskontoesityksistä nostamalla esiin keskeisiä kysymyksiä sukupuolesta ja miten eri tavoin "uskonto" liittyy valtaan ja yhteiskuntaan mikrotason arkisiin sidoksiin. Wallenius-Korkalon tutkimus on tärkeä osa suomenkielisen populaarikulttuurin ja uskonnontutkimuksen kenttää, jossa paikannetaan ja eritellään "uskonnoksi" nimettyjä tekoja, diskursseja.

Kirjallisuus

Hjelm, T.

2019 Rethinking the theoretical base of Peter L. Berger's sociology of religion: Social construction, power, and discourse. *Critical Research of Religion*, Vol. 7(3): 223–236.
<https://doi.org/10.1177/2050303219874392>

Kyyrö, J.

2019 *Mannerheim ja muuttuvat tulkinnat. Mediatisoitunut kansalaisuskonto 2000–2010-lukujen kulttuurikiistoissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Nissilä, H.-L.

2013 Kolonisoitu keho, yhteisöllinen minuus. – M. Myllykoski ja M. Ketola (toim.), *Lestadiolaisuus tienhaarassa*, 61–69. Helsinki: Vartija.

Pylvänen, H.

2012 *We Sinners*. New York: Henry Holt and Co.

Sjö, S. & A. Häger

2015 Filmic constructions of the (religious) other: Laestadians, abnormality, and hegemony in contemporary Scandinavian cinema. *Temenos – Nordic Journal of Comparative Religion*, 51(1): 25–44.
<https://doi.org/10.33356/temenos.9477>